

Warszawa, 24.03.2018

Dr hab. Olaf Krykowski, prof. UW
Instytut Literatury Polskiej
Wydział Polonistyki UW

Opinia o rozprawie doktorskiej
„Prawo i kultura prawna w twórczości Juliusza Słowackiego”
mgr Katarzyny Westermark

Praca doktorska mgr Katarzyny Westermark „Prawo i kultura prawna w twórczości Juliusza Słowackiego” ma charakter interdyscyplinarny i podejmuje temat roli, jaką prawo odegrało w wyobraźni i myśli poety, poczynając od jego młodzieńczych utworów, a na tzw. tekstach genezyjskich skończywszy. Mimo że zagadnienie to wydaje się ważne ze względu na prawnicze wykształcenie i zainteresowania Słowackiego, nie doczekało się ono do tej pory całościowego, monograficznego opracowania. Jego kompleksowe omówienie nie jest też zadaniem łatwym, wymaga nie tylko dobrej znajomości twórczości Słowackiego, wiedzy z zakresu historii i kultury prawa, lecz także umiejętności połączenia dwóch różnych dyscyplin humanistycznych w logicznym i konsekwentnym wywodzie naukowym. Mgr Westermark, absolwentka dwóch wydziałów: polonistyki oraz prawa na Uniwersytecie Warszawskim, wykazała się takimi kompetencjami.

Pod względem metodologicznym rozprawa nawiązuje do nurtu badań nad relacjami między literaturą a prawem, który rozwinął się w drugiej połowie XX wieku w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii pod nazwą *Law and literature*. Stanowi interesującą próbę przeniesienia niektórych jego ustaleń i rozwiązań do polskiej refleksji literaturoznawczo-prawoznawczej (traktowanie dokumentów prawnych: ustaw, kodeksów, konstytucji jako tekstów kultury; rozpatrywanie procesu sądowego w kategoriach przedstawienia dramatycznego itp.). Co istotne, rozważania metodologiczne w pracy mgr Westermark nie mają charakteru li tylko teoretycznych dywagacji. Dzięki nim Autorce udało się wypracować skuteczne narzędzia do analizy roli prawa oraz kultury prawnej w życiu i twórczości Słowackiego – m.in. określić sferę inspiracji poety zagadnieniami prawnymi oraz pokazać, w jakich formach inspiracje te ożywiają w tekstach.

Dysertacja doktorska mgr Katarzyny Westermark jest dociekliwa w analizach, oryginalna w interpretacjach, a przy tym wnosi wiele nowych obserwacji do badań nad recepcją prawa w twórczości Słowackiego. W rozdziale III („Poeta-prawnik. O edukacji i karierze zawodowej Słowackiego”) na przykład zwraca uwagę wnikliwa, chyba jak dotąd najrzetelniej udokumentowana, rewizja stosunku poety do profesji urzędniczej, której zalet i wad doświadczył on osobiście, odbywając aplikację w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu w Warszawie pod okiem doświadczonych kancelistów. Rozdział VI („«Straszne *veto*» czy «konstytucyjna machineria»?...””) to przejrzyście uargumentowana interpretacja idei ustrojowych, opierających się w tekstach poety, jak przekonująco dowodzi Autorka, na reliktach prawa I Rzeczypospolitej: formule *liberum veto*, tradycji konfederowania i

ambiwalentnej postawie wobec osiemnasto- i dziewiętnastowiecznego konstytucjonalizmu. Bogactwo literackich kreacji oraz funkcji procesu sądowego ukazuje z kolei rozdział XVIII, który nie tylko daje wyobrażenie o umiejętności eksponowania przez poetę dramaturgicznych walorów postępowania procesowego, lecz także odkrywa bogaty repertuar towarzyszących mu wątków, motywów czy symboli.

Ważnym osiągnięciem mgr Katarzyny Westermark jest rekonstrukcja i obszerna prezentacja różnych tradycji oraz kultur prawnych, do których odwoływał się Słowacki. Rozdziały V („Prawo a historia...”) i VI („«Straszne veto»...”) uświadamiają znaczenie, jakie miała dla pisarza tradycja szlachecka, poddawana nierzadko stylizacji sarmackiej i podnoszona do rangi mitu. Autorka odnajduje też w dziełach poety nawiązania do europejskich idei i kultur prawnych. Dogłębnie charakteryzuje dyskusję, jaką prowadził z brytyjskimi i rosyjskimi rozwiązaniami legislacyjnymi w *Odzie do wolności*, *Marii Stuart*, *Kordianie* i innych utworach. Analizuje zasady funkcjonowania w jego dziełach antycznych koncepcji prawnych i ustrojowych (prawo rzymskie, organizacja państwa spartańskiego itp.).

Prawo i kultura prawna są w rozprawie mgr Westermark oświetlane z różnych perspektyw. Autorka konfrontuje stawiane hipotezy z opiniami badaczy, zachowując jednocześnie wobec nich krytyczny dystans. Świadectwem bogactwa kontekstów naukowych, w jakich rozpatrywana jest w dysertacji twórczość Słowackiego, może być dołączona do niej bibliografia przedmiotowa, która obejmuje blisko 400 pozycji. Zwraca uwagę ponadto dbałość mgr Katarzyny Westermark o rzetelną interpretację materiałów źródłowych. Gdy jest to merytorycznie uzasadnione, nie waha się ona zestawiać tekstów, których brzmienie zostało ustalone przez edytorów, z autografami poety.

Reasumując, praca przedstawiona przez mgr Katarzynę Westermark jako dysertacja doktorska wnosi znaczący wkład w badania nad twórczością Słowackiego. Jej kluczowym osiągnięciem jest odkrycie swoistego dyskursu prawnego w dziełach poety oraz określenie jego cech charakterystycznych. Wśród właściwości tego dyskursu Autorka wymienia osobliwy język, w którym środki poetyckie łączą się z leksyką i frazeologią znamioną dla pism urzędowych czy aktów prawnych. Weryfikuje sądy badaczy o rzekomym „znikomym zasobie językowym prawniczej polszczyzny Słowackiego”. Ujawnia interesującą zależność między problematyką legislacyjną a towarzyszącą jej stylizacją literacką (gotycyzm, neosarmatyzm). Zauważa, że dyskurs prawny poety decyduje w pewnej mierze o właściwościach gatunkowych jego utworów oraz kreacjach występujących w nich bohaterów. Dowodzi wreszcie, że kształtuje on ideę genezyjską Słowackiego (zagadnienie to mgr Westermark omawia w rozdziale „Prawo natury a genezyjski porządek świata”).

Biorąc pod uwagę wymienione zalety oraz odkrywczy charakter rozprawy mgr Katarzyny Westermark „Prawo i kultura prawna w twórczości Juliusza Słowackiego”, oceniam ją bardzo wysoko

Olaf Kryśowski